

Laatste aflevering

Monnikenwerk tussen de kloostermuren

Klokjesbloem

Grote kaardenbol

Voor de laatste keer in deze serie bezoekt Roots een buitenplaats of landgoed waar het goed toeven is. Klooster Ter Apel in Groningen is het laatste bewaard gebleven plattelandsklooster van Noordwest-Europa, een serene oase en een lustoord voor liefhebbers van mooie kruidentuinen.

TEKST ANNEMARIE BERGFELD FOTO'S LAURENCE DELDERFIELD

Unesco Top 100

In 1619 verloor Klooster Ter Apel zijn religieuze functie. Sindsdien herbergde het gebouw een school, kazerne, timmerwerkplaats en woningen. Sinds 1930 heeft het een museumfunctie. Rafter, kapittelzaal, kannunikenkerk, ziekenzaal en lekenkerk werden rond de laatste eeuwwisseling gerestaureerd. Zondags wordt er in de lekenkerk gepreekt. Klooster Ter Apel behoort tot de Unesco Top 100-monumenten van Nederland. In de middeleeuwen stond tegenover het klooster het bier- en brouwhuis van de monniken.

Wonderbaarlijk toch?”, verzucht Nico Rookmaker. Bijna verliefd kijkt hij naar de stengelbladen van de grote kaardenbol. In het kommetje dat de bladeren vormen, staat een klein laagje water. “Ik vraag me altijd af waarom zo’n plant zo gemaakt is. Het gaat niet eens rotten!” Toch is Rookmaker wel wat gewend wat bijzondere planten betreft. Al vijftien jaar houdt hij zich als coördinerend vrijwilliger intensief bezig met de meer dan tweehonderd kloosterkruiden op de binnenplaats van Klooster Domus Novae Lucis (Huis van het Nieuwe Licht) bij het Groninger Ter Apel. Hartgespan staat er, bilzekruid, de spectaculaire kardoen met zijn grote bollen en de paarse morgenster die alleen ’s ochtends bloeit en die ook keukenmeidenverdriet wordt genoemd vanwege het kleverige melksap dat vrijkomt bij het schillen. In de stille, ommuurde binnentuin staan planten die ook vroeger in de kloostertuin gestaan zouden kunnen hebben, planten die stuk voor stuk een nuttige toepassing hebben: medicinaal, in de keuken of als verfstof. Vrijwilligster Janneke Meijer, die vandaag met Rookmaker de tuin bestiert, is al

van jongs af aan gefascineerd door planten en hun werking. “Op mijn twaalfde plukte ik al stinkende gouwe in de berm voor de wratten van mijn broertje. Of het hielp weet ik eigenlijk niet. De verse pepermunthee die ik voor mijn moeder maakte als ze maagpijn had in elk geval wel.”

Stormen en branden

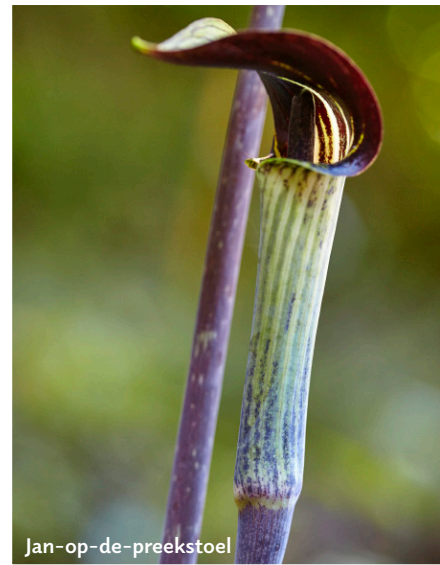
Bijna drie eeuwen na de dood van Hildegard van Bingen – de beroemde middeleeuwse kloosterlinge en kruidkundige die in de twaalfde eeuw leefde – werd Klooster Ter Apel gebouwd, rond 1465 in wat nu de zuidelijkste hoek van de provincie Groningen is. Toentertijd liep hier een belangrijke handelsroute tussen Münster en Groningen. Nu is dit het laatste bewaard gebleven plattelandsklooster van Noordwest-Europa. Door de eeuwen heen doorstond het klooster stormen en branden, letterlijk en figuurlijk. De Reformatie in de eerste helft van de zestiende eeuw luidde het einde van de katholieke kloosterordes in. De kruisheren die op dat moment in Ter Apel zaten, mochten blijven, maar nieuwe intredingen werden verboden. De laatste prior, Joannes Emmen, wilde zijn klooster niet verlaten. Hij liet zich herdopen tot dominee, trouwde en bleef met zijn vrouw tussen de dikke kloostermuren wonen.

Begraven broeders

Toen Domus Novae Lucis volop in bedrijf was, teelden de monniken hun kruiden buiten de kloostermuren en werd hier een begraafplaats aangelegd. In de jaren dertig kwam daar de tuin voor in de plaats. Bij een grootscheepse verbouwing in het jaar >

Bilzekruid

Jan-op-de-preekstoel

Bezoek de kloostertuin

- Om de twee weken op zaterdagochtend van eind maart tot eind oktober (maar regelmatig ook op andere dagen) zijn de tuin vrijwilligers in de kloostertuin aan het werk en beantwoorden ze graag vragen. De komende maanden zijn ze er in elk geval in de ochtend op 25 juni, 9 en 23 juli, 6 en 20 augustus, 10 en 24 september en 8 en 22 oktober.
- Openingstijden van het klooster: di t/m za 10-17 uur, zon- en feestdagen 13-17 uur. In de zomervakantie ma t/m za 10-18 uur, zondag 13-18 uur. Toegang € 7,50 (incl. bezoek klooster). Museumjaarkaart gratis.
- Door de bossen rond het klooster zijn veel wandelroutes.
- Klooster Ter Apel, Boslaan 3-5, Ter Apel, 0599-581370, kloosterterapel.nl > Actueel > Kruidentuin Actueel.

> 2000 werden de resten van 400 broeders en dorperlingen opgegraven. Een klein stenen monumentje tussen de woekerende bosaardbeien herinnert aan de mensen die hier eeuwenlang lagen. Ook al is de tuin relatief jong, toch kun je je goed voorstellen dat de monniken hier liepen, in deze intieme, gewijde sfeer tussen de vierkante borders. Hier wat zeepkruid plukken voor de wasserij, daar wat kamille voor in de thee en een beetje valeriana voor de zenuwen van broeder-overste.

Gezegende distel en genadekruid

Al vanaf de vroege middeleeuwen waren er strenge voorschriften voor de planten die kloosters moesten verbouwen. Op deze lijst, de Capitulaire de Villis, stonden circa negentig soorten. Veel daarvan bloeien nu opnieuw in Ter Apel. "In het klooster laten we zien hoe de monniken leefden, in de kloostertuin wat ze nodig hadden", zegt Meijer. Veel kruiden kregen religieuze namen: gezegende distel, genadekruid en jan-op-de-preekstoel, een naam die meteen duidelijk wordt als je de bloem ziet: een soort aronskelk waar de stamper boven uitsteekt met een dakje erboven. "Al die planten bij elkaar vormen een verschrikkelijk mooi stukje geschiedenis", vult Rookmaker aan. "Dat willen we graag in stand houden. Daar zijn we fanatiek in." Net zo fanatiek is hij in het verzamelen van planten die nog ontbreken. "Het is echt een hobby. Zaaïen is leuk en ik houd van de spanning: wordt het wat, wordt het niks? Het is ook een hele wetenschap, met lichtkiemers, donkerkiemers en koudkiemers. Suikerwortel bijvoorbeeld en gevlekte scheerling moeten als zaaïsel zes weken

in de koelkast staan. 'Wat is dit nou weer?' vraagt mijn vrouw als ze weer onbekende potjes tussen de yoghurt en frisdrank ziet staan."

Vezelhennep weer in opkomst

Op het bankje onder de moerbeiboom kijken twee bezoekers mijmerend naar de kleurenpracht van de tuin. Er staat paarse akelei, rode spoorbloem, mariadistel en vingerhoedskruid, 'heilzaam bij hartkwalen'. Lievevrouwebedstro, in een van de andere borders achter de strakke buxushaagjes, had weer een heel andere toepassing: de monniken sliepen op zakken gevuld met dit kruid waarvan de geur ziektes zou verdrijven. Vezelhennep staat er ook, te gebruiken voor touw en kleding. "Verwar hem niet met de rookhennep, de echte wiet", waarschuwt Rookmaker. "De wiethennep heeft wat meer zijstengels en meer bloei, verder hebben ze vrijwel hetzelfde uiterlijk. Maar van de rookhennep heb je één peukje nodig om high te worden, van deze zou je drie hectare moeten oproken." Hij vervolgt: "Wat ik mooi vind, is dat deze hennep weer in opkomst is. Natuurlijke hennepvezel wordt tegenwoordig onder meer gebruikt als isolatiemateriaal in auto's. Het is een heel gemakkelijk gewas. Je zaait, het groeit en groeit en groeit en is niet ziektegevoelig." Rookmaker en de andere vrijwilligers zijn dik tevreden als ze na een dagje werken de gereedschappen weer in de schuur opbergen. Wat ze de hele dag gedaan hebben? "Dat kan snoeien zijn, zaaïen of oogsten, maar het belangrijkste is wieden, wieden en nog eens wieden. Een tuin is en blijft monnikenwerk." 🍷

Kruiden cadeau

Bij een bezoek aan kloostertuin Ter Apel krijg je op vertoon van deze Roots een kruidenplantje cadeau. Deze aanbieding is geldig tot en met 31 juli 2016.

